

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач випускової кафедри _____

Протокол № від « »

2021 р.

**ПРОГРАМА
КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНУ**

На здобуття освітнього рівня «магістр»,
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
Освітньо-професійна програма:
Середня освіта (Історія)

Термін навчання: 1 рік 4 місяці
на основі першого і другого рівнів вищої освіти

Чернігів - 2021

Пояснювальна записка

Підсумкова атестація здобувачів вищої освіти є формою перевірки й оцінки науково-теоретичної та практичної підготовки студентів-істориків освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 014 Середня освіта (Історія) за тематичними спеціалізаціями українознавство та краєзнавчо-туристична робота / правознавство. Атестація проводиться у формі комплексного екзамену. Для її проведення створюється Екзаменаційна комісія у складі голови та членів комісії.

Мета екзамену полягає не лише у перевірці знань випускників, їхньої готовності до практичної діяльності, але й у стимулюванні їхнього подальшого самовдосконалення. Планомірна самостійна робота студентів, у тому числі під час підготовки до комплексного державного екзамену, допомагає систематизувати, глибше осмислити і закріпити знання, отримані в процесі вивчення навчальних дисциплін.

До складання комплексного іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, які виконали усі вимоги навчального плану та програм запропонованих навчальних курсів, а також виконали усі науково-дослідної роботи з цих напрямків та пройшли відповідну практичну підготовку під час усіх видів практики.

На комплексний екзамен виносяться питання, найбільш важливі для виявлення рівня теоретичної та методичної компетенції майбутнього вчителя та викладача історії. Завдання на іспиті підібрані та сформульовані на основі загальних і фахових компетентностей, що сформувалися у процесі навчання з фаху.

Рекомендована програма складена з урахуванням вимог, що висуваються до здобувачів вищої освіти під час державної атестації, з метою виявлення різнобічних і глибоких знань з циклу фахових дисциплін. На комплексному екзамені оцінка сформованості вмінь студента проводиться опосередковано. Критерії її – правильність уявлень студента про функціональний характер того чи іншого вміння, його роль в організації освітнього процесу. Випускник повинен засвідчити уміння застосовувати набуті знання на практиці, орієнтуватися у зміні наукових парадигм в історичній та педагогічній науці.

НОРМАТИВНІ НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Сучасна структура філософії. Ускладнення світобуття і спеціалізація філософських наукових досліджень. Освіта як предмет філософського пізнання. Філософія освіти як навчальний предмет та його основні проблеми.

Освіта як світоглядно-методологічна проблема. Освіта і культура. Освіта і нація. Структура освіти і педагогіки. Освіта, церква, держава. Педагогіка як філософська практика.

Методологічні питання змісту освіти. Проблема мети суспільства і мети освіти. Структура освітнього процесу. Навчальний план. Програма учбової дисципліни. Статус вчителя і учня і методика навчання/Принципи освіти і національні цінності.

Освіта як історико-філософська проблема. Філософські парадигми і освіта. Питання сумісності світоглядних парадигм в освіті. Інтернаціоналізація і денационалізація освіти. Проблема національної освіти в Україні.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Національне законодавство про вищу освіту. Конституція України, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2010-2021 роки та Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (редакція від 24.06.2020 р.), Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (редакція від 25.09.2020 р.), Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р. № 848-VIII (редакція від 03.07.2020 р.).

Підготовка наукових та науково-педагогічних працівників. Основні форми підготовки наукових та науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації: аспірантура і докторантура. Поняття наукового ступеня та вченого звання. Присудження наукових ступенів та вчених звань. Спеціалізовані вчені ради. Експертні ради.

Учасники навчально-виховного процесу. Категорії учасників освітнього процесу. Права та обов'язки педагогічних і науково-педагогічних працівників (відповідно до ст. 57-58 Закону України «Про вищу освіту»). Права та обов'язки осіб, що навчаються у закладах вищої освіти (відповідно до ст. 62-63 Закону України «Про вищу освіту»). Права та обов'язки здобувачів освіти (відповідно до ст. 53 Закону України «Про освіту»). Права та обов'язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу (відповідно до ст. 54 Закону України «Про освіту»).

Заклади вищої освіти. Поняття «заклад вищої освіти». Правовий статус закладу вищої освіти. Типи закладів вищої освіти. Принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти. Структура закладу вищої освіти.

МЕТОДИКА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Структура наукового дослідження. Загальна характеристика проблематики наукових досліджень. вибір теми наукового дослідження з історії. Актуальність дослідження. Формулювання мети, завдань, об'єкту та предмету наукового дослідження. практична значущість його результатів. Опрацювання історіографії. Етап збору інформації. Написання дослідження.

Методи історичних досліджень. Загальнонаукові методи. Дедукція та індукція. Аналіз та синтез. Класифікація та типологізація. Моделювання та схематизація. Історико-генетичний метод. Історико-порівняльний метод. Синхроністичний та діахронічний методи дослідження. структурно-функціональний аналіз. біографічний метод. методи просопографії. Критерії істинності історичного знання. понятійний апарат історичної науки.

Апробація результатів наукових досліджень. Виступи на наукових форумах. Підготовка доповіді на наукову конференцію. роль дискусії в науковій діяльності. Наукова стаття. Її структура. вимоги до оформлення. Тези, есе. Сучасна українська наукова періодика (друкована та електронна). Наукометричні бази періодичних та неперіодичних видань (Scopus, Web of Science, РІНЦ, Scopenicus). Монографія. Вимоги до написання монографій. Наукові та науково-популярні видання. українські Інтернет ресурси з історії.

Кваліфікаційні наукові роботи Магістерська робота. Загальна характеристика, особливості написання і оформлення. Дисертація на здобуття наукового ступеня. написання та процедура захисту. Спеціалізована вчена рада.

Мова наукового дослідження.

МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ

Система управління освітою в Україні. Структура органів управління освітою в Україні. Повноваження органів управління освітою в Україні. Нормативно-правова база управління освітою в Україні: закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про вищу освіту».

Управління загальноосвітнім навчальним закладом. Типи загальноосвітніх навчальних закладів. Положення про загальноосвітній навчальний заклад. Статут загальноосвітнього навчального закладу. Планування освітнього процесу в загальноосвітньому навчальному закладі. Базовий навчальний план і розклад занять. Методична робота в навчальних закладах. Атестація педагогічних працівників.

Управлінська діяльність керівника загальноосвітнього навчального закладу. Суб'єкти управління загальноосвітнім навчальним закладом, їх функціональні обов'язки. Посадові вимоги до професійних рис керівника навчального закладу. Стили керівництва. Колегіальні органи управління в загальноосвітніх навчальних закладах.

Наукова організація праці в загальноосвітньому навчальному закладі. Поняття наукової організації праці педагога (НОПП). Організація режиму дня педагогічного працівника. Вимоги до організації і обладнання робочого місця педагогічного працівника. Санітарно-гігієнічні умови праці педагогічного працівника на робочому місці.

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Політичні технології в сучасному світі. Визначення, функції та різновиди зв'язків з громадськістю сучасного світу. Історія становлення зв'язків з громадськістю. Етапи розвитку, професіоналізація галузі. Міждисциплінарність політичних технологій: зв'язки з політологією, журналістикою, соціологією, психологією та маркетингом. Особливості розвитку політичних технологій в Україні та світі.

Значення громадськості для політичних технологій. Визначення та класифікація громадськості. Формування та управління громадською думкою під час виборчих кампаній різного рівня. Визначення, характеристики та дослідження громадської думки. Значимість ролі PR в сучасному громадянському суспільстві та ринковій економіці. Сучасна пропаганда в суспільно-політичному житті держав світу.

Цілі, функції та принципи зв'язків з громадськістю в політичній сфері. Завдання, цілі, засоби та функції PR: аналітико-прогностична, організаційно-управлінська, комунікативно-інформаційна, консультативно-методична. Структура PR-агенства та центрів політичного консультування. Принципи діяльності зв'язків з громадськістю: чесність та прозорість; відкритість інформації; опора на науку, відмова від суб'єктивізму.

Професійний статус, кваліфікаційні та особистісні вимоги до PR-спеціаліста. Основні напрямки PR-послуг: консалтинг та його різновиди; моніторинг соціальної інформації; кризовий менеджмент та прикладна конфліктологія; лобіювання; іміджмерінг; виборчі технології. Характеристика PR-професій: політтехнолог, імджмейкер, прес-секретар, спичрайтер. Виборчий процес в Україні: правові засади, принципи, суб'єкти, етапи виборчої кампанії.

Основи виборчих технологій структура виборчої кампанії, обрання стратегії; організація діяльності виборчого штабу. Розвиток виборчих технологій в Україні та іноземний досвід. Структура та основні компоненти виборчої кампанії. Ресурси для передвиборчих перегонів: кандидат, команда, час, ресурси.

Моделі електорату та підходи до формування стратегії. Ядро позитивного образу кандидата. Розширення електоральної бази позитивного образу. Проблема пізнавонасті. Стратегія на ототожнення. Стратегія кампанії та активність виборців. Стратегія стосовно конкурентів.

Штаб виборчої кампанії: основні принципи діяльності та особливості функціонування. Команда виборчого штабу. План-графік виборчої кампанії. Робота волонтерів.

Агітаційно-рекламний та організаційно-масовий напрями виборчої кампанії. Брудні технології і боротьба з фальсифікаціями на виборах. Тактичний малюнок виборчої кампанії: напрями та пріоритетети, основні заходи та етапи. Принцип тотальності. Агітаційно-рекламний напрямок у виборчій кампанії. Формування та підтримка іміджу кандидата. Фірмовий стиль і основні агітаційні матеріали. Пряма та непряма реклама в медіа. Скандали як інформаційний привід. Зовнішня реклама та розповсюдження агітаційних матеріалів. Зустріч кандидата з виборцями: різновиди та правила організації. Нестандартні форми агітації. Адміністративний ресурс та брудні технології.

Способи та методи боротьби з фальсифікацією та маніпулюванням під час виборчої кампанії.

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Педагогіка вищої школи як наука. Об'єкт і предмет педагогіки вищої школи. Завдання педагогіки вищої школи. Місце педагогіки вищої школи в системі педагогічних наук. Категорії педагогіки вищої школи. Зв'язок педагогіки вищої школи з іншими науками. Функції педагогіки вищої школи.

Методологія педагогіки вищої школи, рівні методології. Поняття про методологію. Функції методології. Рівні методології. Підходи до вивчення педагогічних явищ і процесів. Основи наукового педагогічного дослідження. Методи педагогічного дослідження. Класифікація методів педагогічного дослідження.

Сучасні освітні технології. Поняття про освітню технологію як системну категорію. Структурні складові технології навчання (цілі навчання, зміст освіти, методи, форми, засоби педагогічної взаємодії, результат діяльності). Традиційні та інноваційні технології навчання.

Дидактика вищої школи, її становлення і розвиток. Поняття про дидактику. Основні категорії дидактики. Сутність та особливості освітнього процесу у закладах вищої освіти. Поняття про зміст освіти. Основні компоненти змісту освіти. Вимоги до визначення змісту освіти у ЗВО. Компетентнісний підхід як основа створення та реалізації освітніх програм нового покоління.

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні. Об'єктивні передумови реформування системи вищої освіти в Україні. Європейський освітній простір. Болонський процес. Рівні та ступені вищої освіти. Сучасні тенденції розвитку світової вищої освіти (глобалізація, інтеграція, демократизація, фундаменталізація, гуманізація та особистісна орієнтація). Закон України «Про вищу освіту».

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ У ЗВО

Предмет і завдання методики викладання історії у вищій школі. Методика викладання історії у вищій школі як наука. Зв'язки методики викладання історії у вищій школі з іншими науками. Завдання методики викладання історії на сучасному етапі.

Планування роботи викладача історії у вищій школі. Поняття навчального плану, навчальної і робочої програми. Індивідуальний план роботи викладача історії вищої школи.

Форми організації навчального процесу у вищій школі. Поняття видів навчання та форм організації навчального процесу. Лекція, методика їх підготовки та проведення. Семінарські заняття. Методика організації та проведення практичних і лабораторних занять. Факультативи, спецкурси і спецсемінари. Самостійна робота студентів.

Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів. Завдання, функції і види контролю. Методи і форми контролю успішності студентів. Система оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів.

ІСТОРИОГРАФІЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Історіографія XVIII ст. Просвітництво. Передумови розвитку історичної думки та історичних знань у XVIII ст. Раціоналістичні, матеріалістичні та атеїстичні тенденції у Просвітницькій історіографії. Способи створення філософії історії. Раціоналізм та історичний детермінізм у просвітницькій історичній думці. Погляди просвітників на людину, суспільний устрій, виникнення держави. Подальша розробка та поширення теорії «суспільного договору» (Ж.Ж. Руссо). Роль географічного фактору в історії (Ш. Монтеск'є).

Початок перетворення історії в наукову дисципліну та розширення тематики історичних досліджень. Особливості та основні тенденції розвитку просвітницької історіографії у різних країнах світу.

Історична наука кінця XVIII – у першій половині XIX ст. Романтизм. Організаційні основи історичної науки. Криза просвітницької методології. Романтизм та його роль у розвитку історичної думки. Різні течії та напрями у суспільно-політичній думці доби Романтизму. Критика просвітницької історіографії у творах романтиків. Ідея органічного, спонтанного розвитку суспільства. Вплив ідей провіденціалізму на історичні концепції романтиків. Ідеалізація середньовіччя у творах романтиків. Розвиток принципів історизму в історіографії Романтизму. Французька історична школа доби Романтизму. Історичні концепції німецької класичної філософії. Історична школа права в Німеччині. Школа Л. Ранке. Торійська та вігська історіографії. Основні напрями історичної думки в Росії. Особливості американського романтизму.

Історична наука у другій половині XIX ст. Позитивізм. Соціально-політичні та ідейно-теоретичні умови розвитку історичної науки. Криза Романтизму «Позитивна» філософія О. Конте. Ідея закономірного розвитку історичного процесу. Вчення про основні «природні» закони розвитку історії та суспільства. «Теорія факторів». Історія і соціологія. Проблеми відбору, класифікації і описання фактів. Розвиток критики джерел. Проблематика та основні напрями позитивістської історіографії. «Російська історична школа» загальної історії. Еволюція і початок кризи позитивістської історіографії.

Особливості розвитку історичної науки у XX ст. Становлення «Нової історичної науки». Школа «Анналів». Історико-теоретична спадщина Л. Февра та М. Блока. Вплив «Нової історичної науки» на розвиток світової історіографії. Неопозитивістська течія в сучасній історіографії. Вплив філософії постмодернізму на розвиток історичної науки. Поширення міждисциплінарних зв'язків. Ідея глобальної історії та історичного синтезу в працях істориків школи «Анналів». Структура і напрями історичних досліджень «Нової історичної науки»: нова соціальна історія, нова економічна історія, нова політична історія. Методологічні проблеми і труднощі подальшого розвитку «Нової історичної науки». Національні історіографії та шлях їх розвитку. Основні проблеми і тенденції подальшого розвитку світової історіографії.

УКРАЇНСЬКЕ АРХІВОЗНАВСТВО

Основні етапи розвитку архівознавства. Зародження українського архівознавства у другій половині XIX ст. Становлення українського архівознавства як наукової дисципліни у першій третині XX ст. Занепад і

стагнація архівознавства в Україні наприкінці 30 – у першій половині 50-х рр. XX ст. Відродження українського архівознавства у другій половині 50 – 80-х рр. XX ст. Модернізація українського архівознавства за доби незалежності. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. Зародження українського архівознавства у другій половині XIX ст. Становлення українського архівознавства як наукової дисципліни у першій третині XX ст. Занепад і стагнація архівознавства в Україні наприкінці 30 – у першій половині 50-х рр. XX ст. Відродження українського архівознавства у другій половині 50 – 80-х рр. XX ст. Модернізація українського архівознавства за доби незалежності. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства.

Першовитоки архівної справи в Україні. Архіви стародавньої Русі-України. Розвиток архівної справи на українських землях за литовсько-польської доби. Литовська і Волинська (Руська) метрики та їхня історична доля. Архівна справа в Українській козацькій державі. Батуринський архів гетьмана І.Мазепи. Інституціонування архівної справи за гетьмана К. Розумовського. Поневіряння «Генеральної малоросійської архіви» на зламі XVIII – XIX ст.

Архівна система України та мережа архівних установ. Національний архів фонд України та його складові. Форми власності на документи Національного архівного фонду України та проблема збереження історико-документальної спадщини. Мережа архівних установ. Архівні підрозділи установ, підприємств та організацій. Міські, районні і трудові архіви та їх особливості. Державні обласні архіви. Центральні державні та галузеві архіви України. Архівні зібрання установ Національної Академії наук України, музеїв, заповідників і бібліотек. Приватні архіви. Зарубіжна архівна Україніка.

Організація роботи архівних установ України. Виробничі підрозділи архівів. Архівосховище, читальний зал, стіл довідок, реставраційно-палітурна майстерня, центр копіювання та оцифрування документів та їхні функції. Класифікація та експертиза цінності архівних документів. Архівне описування та науково-довідковий апарат. Забезпечення збереженості документів. Науково-дослідна і науково-методична робота архівних установ.

ІСТОРІЯ ЧЕРНІГОВО-СІВЕРЩИНИ

Чернігово-Сіверська земля у давньоруську добу. «Повість минулих літ» про приєднання Олегом до складу Київської Русі літописного племені сіверян. Літописні міста Чернігово-Сіверської землі та їх археологічне вивчення. Перші літописні згадки про Чернігів. Версії походження назви міста Чернігова. Етапи формування давнього міста. Топографія Чернігівського дитинця. Значення Лиственської битви для формування території Чернігівського князівства. Генеалогія чернігівських князів. Любецький з'їзд та його наслідки. Удільні князівства Чернігово-Сіверської землі.

Чернігово-Сіверщина за доби Гетьманщини (друга половина XVII–XVIII ст.). Події Української національної революції під проводом Богдана Хмельницького на Чернігівщині. Територіально-адміністративний поділ краю доби Гетьманщини. Найвидатніші чернігівські полковники. Гетьманські столиці Батурин та Глухів. Іван Мазепа і Чернігівщина. Гетьман К. Розумовський. Ліквідація гетьманського правління. Зміни в адміністративно-територіальному

поділі регіону наприкінці XVIII ст. Культура Чернігово-Сіверщини доби Гетьманщини.

Чернігівщина у XIX ст. Утворення Чернігівської губернії (1802 р.). Структура адміністративної, судової влади. Чернігівські губернатори. Зміни в економічному житті краю. Етнічний склад населення області. Соціальна структура. Особливості правового положення різних станів. Участь Чернігівського ополчення у французько-російській війні 1812 р. Осередки декабристів на Чернігівщині. Кирило-Мефодіївське товариство і Чернігівщина. Чернігівська громада. Діяльність «Просвіти» на Чернігівщині. Видатні діячі суспільно-політичного руху. Розвиток культури у XIX ст.

Чернігово-Сіверщина у 1920–1930-х рр. Територіально-адміністративне районування краю при радянському режимі. Ліквідація губернії. Утворення Чернігівської області (жовтень 1932 р.). Процеси українізації на Чернігівщині. Індустріалізація, колективізація та голодомор 1932–1933 рр. на Чернігівщині. Сталінський терор щодо наукової інтелігенції краю.

ГЕНЕАЛОГІЯ

Теорія, методика дослідження, розвиток європейської генеалогії. Дисциплінарний статус генеалогії, її дослідницький потенціал; закони генеалогії. Методика дослідження та форми фіксації родовідного матеріалу. Розвиток генеалогії в країнах Західної Європи. Розвиток генеалогії у Польщі та Росії. Генеалогія та соціальні і гуманітарні науки; генеалогія та природничі науки.

Історія вітчизняної генеалогії, аналіз джерельної бази, методика пошуку. Генеалогія в Україні: утилітарний період. Генеалогія в Україні: науковий період. Генеалогія у діаспорі; сучасний стан вітчизняної генеалогії, актуальні проблеми та перспективи розвитку. Джерельна база вітчизняної генеалогії та її особливості. Методика генеалогічного пошуку, ступені споріднення та посвоячення.

ПОЛЬОВА АРХЕОЛОГІЯ

Поняття «археологічна пам'ятка». Нерухомі та рухомі пам'ятки. Культурний шар. Етапи формування та структура культурного шару, одно- та багатошарові пам'ятки. Стратиграфія та стратиграфічні спостереження. Принципи диференціації археологічних пам'яток за функціональним призначенням: поселенські, поховальні, культові, господарські, інфраструктурні, скарби. Пам'ятки (наземні, підземні, підводні), артефакти, археологічні об'єкти, біологічні рештки.

Розвідки археологічних пам'яток. Мета та завдання археологічної розвідки. Візуальні та інструментальні розвідки. Тематичні та тотальні розвідки. Підготовчий етап розвідки. Підйомний матеріал. Природні та антропогенні нашарування. Опитування місцевого населення під час розвідки. Специфіка розвідок для пошуку пам'яток різних епох. Топографічна характеристика пам'ятки. Передумови проведення земляних робіт під час розвідки. Зачистки природних та антропогенних пошкоджень культурного шару.

Методи досліджень культурного шару поселень та поховань. Розкопки за шарами. Розкопки за пластами. Розбирання культурного шару. Зачистки та

виявлення об'єктів та знахідок. Просіювання, перебирання та промивання культурного шару. Планіграфія розкопу. Стратиграфічні спостереження під час розкопок.

Розкопки могильників. Прийоми розкриття поховальних ям. Розкопки курганів. Обмір кургану. Вивчення конструкції насипу. Бровки. Ровики. Впускні поховання. Кенотафи.

Камеральна обробка археологічного матеріалу. Основні етапи первинного польового опрацювання рухомих артефактів: очистка, шифрування, складання польового опису. Основні правила виконання первинних камеральних процедур; підготовка рухомих артефактів до транспортування. Реставрація та консервація рухомих артефактів: основні правила та сучасні методики. Статистичні підрахунки під час камеральних робіт. Правила ведення та зберігання польової документації та колекцій, здобутих під час розкопок.

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Сутність і зміст інноваційних освітніх технологій. Сутність понять «освітня технологія», «технологія навчання», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційна технологія», «інновації в навчанні». Традиційна та інноваційна системи навчання. Тенденції розвитку міжнародного освітнього простору, сутність глобалізації освіти, неперервне навчання, формальна і неформальна освіта. Поняття і види інноваційних технологій навчання та їх значення в умовах технологізації освітнього процесу. Характерні риси педагогічних інновацій. Основні педагогічні вимоги до освітніх технологій.

Технології активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Поняття про методи навчання, що активізують пізнавальну діяльність учнів і студентів, їх різновиди та характеристика. Засоби навчання, що активізують пізнавальну діяльність учнів і студентів. Суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем та студентами як основа інноваційних методів навчання. Активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти під час проведення лекційних занять. Види інноваційних лекцій (проблемна, бінарна, лекція-діалог, рефлексивна та ін.): організація, характеристика, аналіз і самоаналіз. Нетрадиційні практичні заняття з історії та інших суспільних дисциплін.

Інтерактивні та ігрові технології навчання. Психолого-педагогічна сутність інтерактивних методів навчання. Групова робота учнів і студентів. Метод проектів. Інтерактивні методи навчання у закладах вищої освіти (групові тренінги, мозкова атака, метод кейсів). Технології розвитку критичного мислення. Методика проведення дидактичних ігор у контексті педагогічних інновацій. Навчальні (освітні) дискусії, дебати, круглі столи, студентські та учнівські конференції, брифінги.

Технології позааудиторного навчання учнів і студентів. Дистанційна освіта. Історико-педагогічні аспекти розвитку дистанційної освіти. Дистанційне навчання. Технології дистанційного навчання. Сучасні інформаційні та комунікаційні технології як основа дистанційного навчання. Педагогічні концепції розширення освітнього простору. Технології розширення освітнього простору. Позааудиторне навчання. Освітня екскурсія як провідна форма позааудиторного навчання.

ДИСЦИПЛІНИ ВІЛЬНОГО ВИБОРУ

Загальні дисципліни

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ У НАУКОВОМУ ТА СУСПІЛЬНОМУ ДИСКУРСАХ

Методологія, сучасний дискурс і джерелознавчі аспекти проблеми. Теоретичні проблеми історичної пам'яті. Наукова критика джерел і сучасний наратив.

Структура, генеза, еволюція історичної пам'яті. Колективна, корпоративна й індивідуальна пам'ять. Формування історичної пам'яті та її місце в структурі ментальності. Пам'ять і націєтворчі та державотворчі процеси.

Особливості історичної пам'яті про події Середньовіччя. Київська Русь і монголо-татарська навала. Козаччина і Хмельниччина як сегмент історичної пам'яті.

Пам'ять у контексті національно-визвольного руху ХІХ ст. Т. Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство. Культурно-освітні процеси українських землях.

Суспільно-політичні процеси на поч. ХХ ст. Перша світова війна та «українське питання». Українська революція і проблема національної самоідентифікації.

Міжвоєнна доба: дві долі одного народу. Радянський проект для України. Пам'ять про Голодомор. Українці в II Річпосполитій.

Друга світова війна та пам'ять про неї. Основні контрагенти: «актори» й «режисери». Пам'ять про війну в електоральних і політичних технологіях.

Хрущовська «відлига». Поховані сподівання. «Шістдесятники» і дисиденти.

Епоха поступу і застою. Індустріальний реєстр монопартійної диктатури. Русифікаційні процеси в Україні

Політика пам'яті в сучасній Україні. Пам'ять, національна і політична самоідентифікація і державотворення в суверенній Україні. Державна комеморативна політика: успіхи й невдачі.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ: СОЦІОГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ ТА ІСТОРИЧНЕ МИСЛЕННЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Класична історіографія. «Царство Розуму», Природа та Право в просвітницькому світобаченні. Пізньопросвітницька парадигма на культурних теренах історіографії на межі ХVІІІ –ХІХ ст. Ідеалістичний поворот і класичний романтизм в історіографії ХІХ ст. Ірраціональні та інтуїтивні стратегії конструювання минувшини. «Перший» позитивізм в історіографії ХІХ ст. Типологічний і порівняльний інструментарій, натуралістичний сцієнтизм, стадіальність, еволюціонізм, каузальність та ідея поступу у практиках історика. Культурна доба Fin de Siècle / Срібний вік та її стильова палітра: модернізований позитивізм, неокантіанство та соціологізація історії. Гранд-наративи або легітимаційні проекти історичних «біографій» націй.

Некласична історіографія. Неромантизм і модерністські експерименти в історіографії. Харизматична модель, культ героїв, ідея міфотворчості та символістська естетика у конструюванні минувшини. Соціологізація історії. Стратегії репрезентації «масової людини» на авансцені історії. Радянська історіографія – російська / союзна та українська / республіканська версії. Офіційний історіографічний канон і наукові практики істориків: співбуття, мімікрія, спроби розширення та модернізації.

Сучасна історіографія. Українська історіографія поза межами СРСР: західноукраїнська, еміграційна та діаспорна версії. Стратегії конструювання минувшини: між «травматичною» спадщиною та викликами західної соціогуманітаристики. Сучасна українська історіографія та європейська соціогуманітаристика. Представлення минувшини у світлі «поворотів» соціогуманітарного знання.

ІСТОРИЧНА КОМУНІКОЛОГІЯ

Культура комунікації середньовіччя. Комунікація в системі гуманітарного знання. Походження і зміст поняття комунікація. Комунікативність. Комунікологія. Історична комунікологія та її завдання. Дослідження політичної, міжперсональної комунікації. Вивчення комунікативного простору. Фальшива інформація. Комунікативна природа заколотів, масових заворушень. Комунікативна культура революцій. Технічні засоби комунікації та їх еволюція. Інформаційний і недейний інструментарій різних верств і груп населення. Історична комунікологія в системі історичного знання. Історична комунікологія і джерелознавство. Основні джерела та література з історичної комунікології, методи роботи над ними під час вивчення курсу. Основні етапи розвитку культури комунікації. Проблеми комунікації в історичній літературі.

Ренесанс і його комунікативність. Комунікативний простір. Книгодрукування. Мануфактура для переписування книг. Тиражування і розповсюдження книг. Рукописні та друковані газети. Практична інформація. Книгодрукування і соціалізація людини. Створення запрограмованого іміджу людини. Книжковий світ. Занепад латини. Ділова комунікативність. Мистецтво слова. Підвалини модерної масової культури. Поняття «техне». Ораторські публічні промови. Оратори-софісти. Формування двох напрямків комунікативності. Антропоцентрування та змирщення комунікативності. Скептицизм. Діалектика серйозного і веселого. «Похвала Глупоті». Пошук гармонії серйозного і веселого. Спілкування гуманістів: дружба обраних.

Гуманістичні уявлення про спілкування. Ідея гуманістичних спільнот. Гуманістичне ставлення до дружби. На самоті із собою. Гуманістичне педагогічне спілкування. Шкільне навчання і виховання. Виховання довершеної особистості. Академічне спілкування гуманістів. Перші академії. «Дисциплінарна» система навчання і спілкування.

Комунікативна культура Реформації. Дискусійний характер комунікації. Діалогізація культури. Символіка. Харизматичні особистості. Відкритість комунікативного простору. Комунікативний простір реформаторів. Об'єднання прихильників нового вчення. Взаємодія лідера і простого народу. Фанатизм. Інформаційна система Реформації. Перехід від образу до слова. Ідея «духовного

заколоту». Слово Святого Письма. Друковані видання. Листівки. Проповідь. Руйнація станової замкненості мовної практики. Мова проповіді. Розмови на релігійні теми. Спілкування в сім'ях. Роль молоді у розповсюдженні і пропаганді реформаторських ідей. Публіцистичні твори. Різниця в позиціях «батьків» і «дітей». Застольні бесіди. Домашні бесіди в родині. Застольні бесіди Мартіна Лютера.

«Ключові слова» Реформації. Лексика соціального протистояння. Звинувачення і негативні поняття. Комунікативна практика. Грубість, лайливі слова. Проповідь покірності владі. Магія «солодких слів». Гасло християнської свободи. Покаяння. Гасло рівності. Гасло справедливості. Братерство. Принцип «братерської любові». Поняття «Божої любові». «Братерська», «Божа любов». «Загальне благо». Дійовість соціальних гасел. Гасло «порядку».

Тематична спеціалізація «Правознавство»

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПРАВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗВО

Планування роботи викладача правознавчих дисциплін у ЗВО. Поняття навчального плану, навчальної і робочої програми. Структурні складові та способи побудови навчальної і робочої програм. Планування робочого часу викладачів ЗВО. Індивідуальний план роботи викладача правознавства вищої школи.

Методи викладання правових дисциплін у закладах вищої освіти. Функції, принципи та методи викладання правових дисциплін у ЗВО. Дидактичні вимоги до вибору методів навчання. Загальнонаукові методи педагогічних досліджень. Методи наукового пізнання у викладацькій діяльності.

Форми організації викладання правознавчих дисциплін у ЗВО. Поняття видів навчання та форм організації навчального процесу у ЗВО. Форми навчання у ЗВО. Форми організації викладання правознавчих дисциплін у ЗВО.

Лекція як форма організації викладання правознавчих дисциплін у ЗВО. Лекція з правознавчих дисциплін у ЗВО, методика її підготовки та проведення. Функції та види лекцій.

Семінарське заняття як форма організації викладання правознавчих дисциплін у ЗВО. Семінарські заняття з правознавчих дисциплін, їх види. Вимоги до підготовки і проведення.

Практичне заняття як форма організації викладання правових дисциплін у ЗВО. Методика організації та проведення практичних занять з правознавчих дисциплін. Структура практичного заняття з правознавства.

Самостійна робота студентів у процесі вивчення правознавчих дисциплін. Методичні основи підготовки і проведення індивідуальних навчальних занять зі студентами. Особливості технології і техніки організації та проведення індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів. Особливості консультативної діяльності викладача в процесі підготовки наукових рефератів, курсових, дипломних робіт.

Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю студентів під час вивчення правових дисциплін у ЗВО. Завдання, функції і види контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів. Методи і форми контролю успішності студентів. Критерії і норми оцінки знань студентів. Методика

проведення контрольних робіт і колоквиумів. Методика проведення заліків та екзаменів. Методика проведення державних екзаменів.

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Історичний та сучасний досвід регулювання земельних відносин. Регулювання земельних відносин за часів римського права. Право Київської Русі про регулювання земельних відносин. Досвід регулювання земельних відносин в добу Середньовіччя. Земельний лад в Україні за часів дореволюційної Російської імперії. Регулювання земельних відносин в Україні за радянської доби. Формування вітчизняного земельного законодавства. Сучасний досвід регулювання земельних відносин в країнах ЄС.

Склад земельних правовідносин. Суб'єкти земельних правовідносин та їх правовий статус. Поділ суб'єктів земельних правовідносин за змістом прав та обов'язків. Органи влади і місцевого самоврядування. Власники землі і землекористувачі. Об'єкти земельних правовідносин. Земельні ділянки та права на них як об'єкти земельних правовідносин. Юридичний та фактичний зміст земельних правовідносин. Обставини, які впливають на зміст земельних правовідносин.

Землеустрій та державний земельний кадастр. Суб'єкти землеустрою. Землевпорядний процес як форма землеустрою. Державний земельний кадастр. Призначення та основні завдання земельного кадастру. Державна реєстрація земельних ділянок. Контроль за використанням та охороною земель. Державні органи, які здійснюють контроль. Форми та методи здійснення державного контролю за охороною земель.

Правовий режим земель в Україні. Загальна характеристика правового режиму та класифікація земель в Україні. Загальний, особливий та спеціальний режим земельних ділянок. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення. Землі житлової та громадської забудови. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення. Землі оздоровчого призначення. Землі рекреаційного призначення. Землі історико-культурного призначення. Землі лісового фонду. Землі водного фонду. Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Кримінальна та адміністративна відповідальність за земельні правопорушення. Кримінальна відповідальність. Злочини, що мають екологічний характер. Злочини економічного характеру. Злочини, що посягають на землю як на об'єкт державного управління. Злочини, які мають безпосереднє відношення до того, що вирощується на землі. Адміністративна відповідальність. Земельні правопорушення вчинені посадовими особами. Види порушень земельного законодавства, передбачені кодексом України про адміністративні правопорушення.

Набуття та припинення права власності на земельні ділянки. Підстави набуття права власності на земельну ділянку. Спеціальний порядок набуття права власності на земельну ділянку. Приватизація земельної ділянки. Підстави припинення права власності. Відчуження земельної ділянки за рішенням власника. Відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб. Конфіскація земельної ділянки за рішенням суду.

Право постійного землекористування. Сутність права постійного землекористування. Виникнення права постійного землекористування. Земельна ділянка, що перебуває у державній або комунальній власності як об'єкт постійного землекористування. Державні та комунальні підприємства, установи і організації як суб'єкти права постійного землекористування. Релігійні організації як суб'єкт права постійного землекористування. Порядок надання земельних ділянок у постійне користування юридичним особам. Висновок про надання земельної ділянки у постійне землекористування.

Правові засади купівлі-продажу земельних ділянок. Договір відчуження земельної ділянки. Підстави для укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки. Державний акт на право власності продавця на земельну ділянку. Переважне право на придбання земельної ділянки. Обтяження земельної ділянки заставою. Істотні умови договору купівлі-продажу земельної ділянки. Вартість земельної ділянки.

ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Господарська діяльність та загальні засади її правового регулювання. Господарська діяльність і господарське право. Поняття господарської діяльності. Основні види господарської діяльності. Комерційна (підприємницька) і некомерційна господарська діяльність. Поняття і значення правового регулювання господарської діяльності. Конституційні основи та загальні принципи господарської діяльності. Основні напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання. Поняття господарського права, проблеми визначення господарського права. Місце господарського права в системі права. Господарські відносини як предмет господарського права, їх ознаки і склад. Основні види господарських відносин. Співвідношення господарських відносин з іншими видами відносин. Метод господарського права, його особливості.

Суб'єкти господарського права. Поняття і види суб'єктів господарського права. Суб'єкти господарювання. Суб'єкти організаційно-господарських повноважень. Утворення та легалізація суб'єкта господарювання. Установчі документи суб'єкта господарювання та вимоги до них. Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Ліцензування певних видів господарської діяльності. Патентування окремих видів господарської (підприємницької) діяльності. Припинення діяльності суб'єкта господарювання. Загальний порядок ліквідації, розрахунки з кредиторами. Умови та порядок відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання - боржника або визнання його банкрутом. Заходи щодо запобігання банкрутству боржника та позасудові процедури. Судові процедури, які застосовуються щодо боржника.

Майнова основа господарювання. Майно у сфері господарювання. Види майна. Основні форми правового режиму майна: право власності, право господарського відання, право оперативного управління. Джерела формування майна суб'єкта господарювання та гарантії його майнових прав. Правовий режим майна підприємства. Особливості правового режиму майна державного підприємства, казенного підприємства. Правовий режим майна кооператива, фермерського господарства, господарських товариств, господарських об'єднань.

Види і правовий режим державного майна у сфері господарювання. Управління об'єктами державної власності, управління державними корпоративними правами. Види і правовий режим комунального майна у сфері господарювання. Розмежування об'єктів права державної та комунальної власності, передача майна з державної у комунальну власність, з комунальної у державну власність.

Господарське зобов'язання. Господарський договір. Поняття господарського зобов'язання. Економічна функція і юридичні ознаки господарського зобов'язання. Склад господарського зобов'язання. Основні види господарських зобов'язань: майново-господарські зобов'язання, організаційно-господарські зобов'язання. Соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання. Публічні зобов'язання суб'єктів господарювання. Підстави виникнення господарських зобов'язань: закони або інші нормативно-правові акти, акти органів керівництва економікою, угоди (договори) та інші. Поняття господарського договору та його зміст господарського договору.

Фінансова діяльність, фінансове право та фінансовий контроль. Поняття, принципи, правові методи і форми фінансової діяльності держави. Органи управління державними фінансами. Поняття, предмет, метод, система і джерела фінансового права. Фінансово-правові норми і фінансово-правові відносини. Суб'єкти фінансового права і фінансових правовідносин. Сутність і призначення фінансового контролю. Види і методи фінансового контролю. Організація та органи фінансового контролю.

Бюджетне право, бюджетний процес. Поняття і значення бюджету для функціонування держави. Бюджетне право. Бюджетні правовідносини. Бюджетний устрій в Україні. Склад доходів і видатків бюджетів в Україні. Поняття, класифікація та основи правового регулювання цільових фондів коштів. Правовий режим державних позабюджетних фондів.

Правове регулювання державних доходів. Податкове право. Поняття і система державних доходів і податкове право. Податкове законодавство та його основні засади. Податковий кодекс України. Поняття податку, збору, загальні засади їх встановлення. Податкова система та її елементи. Види податків та зборів. Спеціальні податкові режими. Повноваження представницьких органів щодо податків та зборів. Усунення подвійного оподаткування. Платники податків, їх обов'язки та права. Податкові агенти і представники платника податків. Права органів державної податкової служби. Обов'язки і відповідальність посадових осіб контролюючих органів.

Правові засади банківської справи, грошового обігу, розрахунків та валютного регулювання. Поняття банківської системи України та її елементи. Національний банк України та його роль у проведенні грошово-кредитної політики та банківського погляду. Правові засади регулювання грошового обігу в Україні. Організація готівкового обігу та регулювання касових правил. Правовий режим рахунків, що їх відкривають і обслуговують банківські установи. Порядок організації безготівкових розрахунків в Україні. Правові засади валютного регулювання та валютного контролю. Поняття валюти та валютних операцій. Організація валютного регулювання. Валютний контроль.

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Поняття та ознаки сім'ї. Сім'я як соціальна група. Підстави виникнення сім'ї. Шлюб та кровне споріднення як підстави виникнення сім'ї. Шлюб як сімейний союз чоловіка та жінки. Шлюб як підстава виникнення прав та обов'язків подружжя. Усиновлення та взяття у сім'ю дитини, позбавленої батьківського піклування, як підстави виникнення сім'ї. Ознаки сім'ї відповідно до чинного сімейного законодавства України.

Порядок вступу до шлюбу в Україні. Порядок подачі заяви про реєстрацію шлюбу. Заручини. Обов'язки наречених при подачі заяви про реєстрацію шлюбу. Обов'язки органу державної реєстрації актів цивільного стану при отриманні заяви про реєстрацію шлюбу. Взаємна обізнаність наречених про стан здоров'я. Зобов'язання наречених у разі відмови від вступу в шлюб. Час та місце реєстрації шлюбу. Виникнення прав та обов'язків подружжя.

Види особистих немайнових прав подружжя. Право на материнство та батьківство. Право на повагу до своєї індивідуальності. Право на духовний розвиток. Право на зміну прізвища. Право на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї. Право на свободу та особисту недоторканність. Право на припинення шлюбних відносин. Обов'язки подружжя немайнового характеру. Обов'язки подружжя, пов'язані із турботою про сім'ю.

Правовий режим спільного майна подружжя. Спільне та роздільне майно подружжя. Об'єкти права спільної сумісної власності. Майно, набуте під час шлюбу. Речі професійних занять подружжя. Розпорядження спільним майном подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Добровільний та судовий порядок поділу спільного майна.

Розірвання шлюбу. Умови розірвання шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану. Розірвання шлюбу органом реєстрації актів цивільного стану за заявою одного із подружжя. Визнання розірвання шлюбу фіктивним. Розірвання шлюбу за рішенням суду за спільною заявою подружжя, яке має дітей. Договір про участь у вихованні та утриманні дитини. Розірвання шлюбу за рішенням суду при наявності спору між подружжям. Реєстрація розірвання шлюбу.

Майнові правовідносини батьків і дітей. Роздільність майна батьків і дітей. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. Права батьків та дітей щодо користування майном. Правовідносини щодо майна, набутого батьками і призначеного для потреб усієї сім'ї. Правовідносини щодо майна, яке набувається дітьми на різних правових підставах. Управління майном дитини.

Усиновлення як правовий інститут сімейного права. Принципи організаційно-правового механізму усиновлення в Україні. Усиновлювачі та усиновлені як суб'єкти правовідносин усиновлення. Вимоги до усиновлювачів. Державні органи, які здійснюють облік осіб, що бажають усиновити дитину. Умови усиновлення. Порядок усиновлення.

Патронат над дітьми як інститут сімейного права. Поняття та ознаки патронату над дітьми. Патронат як альтернативна форма влаштування дитини. Підстави виникнення патронату над дітьми. Вимоги, яким має відповідати патронатний вихователь. Предмет та істотні умови договору про патронат. Права та обов'язки патронатного вихователя. Підстави та порядок припинення патронату над дітьми.

Тематична спеціалізація «Українознавство та краєзнавчо-туристична робота»

ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Основи туристичної статистики. Основні статистичні одиниці міжнародного туризму (відвідувач, екскурсант, турист, звичне місце перебування). Статистика туристичних потоків (туристичні прибуття / вибуття; інтенсивність прибуттів / вибуттів; тривалість перебування). Статистика туристичних доходів і витрат (структура туристичних витрат; країни донори міжнародного туризму; найбільш успішні країни).

Класифікація туристичних поїздок за тривалістю (поїздки тривалістю 1-3, 4-7, 8-28, 29-91, 92-365 днів та їх особливості; географія таких поїздок).

Туристичні формальності (полицейські формальності; паспортні формальності; візові формальності; валютні формальності; медико-санітарні формальності; вплив формальностей на розвиток туризму).

Туристичне районування світу: Європа (субрегіони та їх лідери; динаміка та перспективи регіону; найпопулярніші види туризму у регіоні)

Туристичне районування світу: Азійсько-Тихоокеанський регіон (субрегіони та їх лідери; динаміка та перспективи регіону; найпопулярніші види туризму у регіоні)

Туристичне районування світу: Америка (субрегіони та їх лідери; динаміка та перспективи регіону; найпопулярніші види туризму у регіоні)

Туристичне районування світу: Близький Схід (субрегіони та їх лідери; динаміка та перспективи регіону; найпопулярніші види туризму у регіоні)

Туристичне районування світу: Африка (субрегіони та їх лідери; динаміка та перспективи регіону; найпопулярніші види туризму у регіоні)

ІСТОРИЯ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ

Хрещення України-Русі. Поширення християнства в IX ст. кн. Аскольд. Християнство на Русі в X ст. кн. Ольга. Хрещення Русі кн. Володимиром 988 р. Літописне оповідання про хрещення. Наукові дискусії про Хрещення Русі. Апостол Андрій на київських пагорбах? Значення християнізації для соціально-економічного, політичного культурного розвитку Русі.

Унійні церковні процеси в Україні. Ферраро-Флорентійська унія 1439 р. і Київська митрополія. Передумови і причини Брестської церковної унії 1596 р. Роль кн. Костянтина Острозького. Собор/Собори в Бресті 1596 р. Створення Греко-Католицької Церкви. Становище Православної Церкви після Собору 1596 р. Місце й значення Брестської церковної унії в історії України.

Православна Церква в Україні XVII–XVIII ст. Відновлення ієрархії Православної Церкви в Україні 1620 р. Митрополит Іов Борецький (1620–1631). Київський митрополит Петро Могила (1633–1647). Заснування Києво-Могилянської колегії. Православна Церква і Українська національна революція 1648–1676 рр. Інкорпорація Православної Церкви в Україні до складу Московського патріархату 1685–1686 рр. Розквіт Церковного життя в Україні в

епоху гетьмана Івана Мазепи. Києво-Могилянська академія. Чернігівська колегія. Переяславська колегія. Харківська колегія.

Православна і Греко-Католицька Церкви в Україні XIX – початку XX ст. Синодальне управління Церквою. Київська митрополія в XIX – на початку XX ст. Митрополит Євгеній Болховітінов. Система духовної освіти. Київська духовна академія. Духовні семінарії. Духовні училища. Єпархіальні жіночі училища. Парафіяльне життя. Становище і роль Греко-Католицької Церкви в Західноукраїнських землях.

Церква в період Української революції 1917–1921 рр. Становище Православної Церкви на передодні і в період революції. Боротьба/дискусії щодо автокефалії Православної Церкви в Україні. Всеросійський Помісний Собор 1917–1918 рр. Київський Православний Собор 1918 р. Створення Екзархату Української Православної Церкви. Створення Української Автокефальної Православної Церкви 1921 р.

Церква в період більшовицьких гонінь (1920–1930 рр.). Антицерковне законодавство Радянської влади. Відокремлення Церкви від держави і школи від Церкви. Експропріація церковних речей 1921–1922 рр. Закриття монастирів і церков. Репресії проти духовенства. Церковні розколи в Церкві, інспіровані радянською владою. Становище Греко-Католицької Церкви в Західній Україні. Митрополит Андрій Шептицький.

Церква під час Другої світової війни і післявоєнний період. Становище Української Православної Церкви на передодні й під час Другої світової війни. Відкриття церков і монастирів під час німецької окупації. Сталінський «поворот» церковної політики. Створення Ради у справах Православної Церкви і Ради у справах релігійних культів при Раді Міністрів СРСР і УРСР. Львівський Собор 1946 р. і спроба ліквідації Греко-Католицької Церкви. Хрущовське гоніння на Церкву.

Церква в незалежній Україні. Церковне відродження в епоху Перебудови 1980-х рр. Святкування 1000-ліття Хрещення Русі. Харківський і Київський церковні Собори і церковний розкол Православної Церкви. Становище Української Православної Церкви Київського патріархата. Патріарх Філарет (Денисенко). Становище Української Православної Церкви Московського патріархата. Митрополит Володимир (Сабодан). Відродження УАПЦ і Греко-Католицької Церкви. Об'єднувачі процеси в Україні початку XXI ст. Створення й канонічне визнання Православної Церкви України (ПЦУ) 6 січня 2019 р.

ОСНОВИ РЕКРЕАЛОГІЇ

Туризм як галузь рекреаційної діяльності. Основні критерії класифікації туризму. Загальні уявлення про туристський регіон. Підходи до визначення туристського регіону. Фактори формування туристського регіону. Статичні та динамічні фактори. Особливості розвитку регіонального туризму. Умови розвитку регіонального туризму.

Територіально-рекреаційна система. Поняття територіально-рекреаційної системи (ТРС). Типологія ТРС. Властивості ТРС (різноманітність, динамічність, комфортність, стійкість, ефективність, ієрархічність, надійність). Типологія

територіальних рекреаційних систем. Сучасні рекреаційні комплекси та ТРС України та світу.

Класифікація рекреаційно-туристичних ресурсів. Сутність понять «рекреаційні ресурси», «туристичні ресурси». Функціональний, атрактивний, ціннісний і діяльнісний підходи до класифікації ресурсів. Соціально-економічна складова і особливості освоєння туристичних ресурсів. Історичні передумови освоєння туристично-ресурсного потенціалу. Рекреаційно-туристичні ресурси Чернігівщини.

Рекреаційне природокористування й охорона природи. Охорона природи як одна з функцій рекреаційного природокористування. Рекреаційний вплив на природні комплекси. Інструменти охорони природи в системі природокористування. Рекреаційне навантаження. Поняття рекреаційної дигресії. 10 заповідей екотураста.

Різновиди рекреаційних послуг. Лікувально-профілактичні рекреаційні послуги. Медичний туризм. Апітерапія та анімалотерапія як заходи оздоровчої рекреації. Роль спортивно-оздоровчих послуг в системі рекреації. Принципи та методи організації екскурсій. Торгівельно-побутові рекреаційні послуги.

Рекреаційне районування світу. Загальні засади та основні схеми рекреаційного районування. Класифікація Н.С. Мироненко і І.Т. Твердохлебова (рекреаційна зона; рекреаційний район; рекреаційний підрайон; рекреаційний мікрорайон; рекреаційний пункт. Схема рекреаційного районування Всесвітньої туристичної організації. Тенденції у формуванні рекреаційних територій. Чинники розвитку рекреаційних комплексів.

Особливості рекреаційної діяльності. Загальні уявлення про рекреаційну діяльність. Тривалість рекреаційної діяльності. Класифікація рекреаційної діяльності. Рекреаційні потреби людини та суспільства їх генеза. Соціальна стратифікація рекреаційних потреб. Фактори формування рекреаційних потреб.

Сучасний стан та перспективи розвитку санаторно-курортної галузі. Історія курортів світу. Класифікація курортів. Моделі функціонування санаторно-курортних закладів. Характеристика курортного комплексу України. Найвідоміші бальнеологічні та кліматогрязеві курорти світу і України. Особливості надання рекреаційно-туристських послуг.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗВО

Концепція українознавства. Історична ретроспекція та сучасний стан розробки. Українознавство як наука, як навчальна дисципліна та методологія навчально-виховного процесу. Філософсько-гуманістичні основи українознавства. Об'єкт дослідження українознавства. Предмет та завдання навчального курсу «Українознавство». Українознавство як інтегративний навчальний курс шкільної освіти. Основні етапи розвитку українознавства. Структура навчального курсу «Українознавство». Концентри українознавства. Основні проблеми історіографії українознавства. Джерельна база українознавства. Пам'ятки матеріальної та духовної культури українського народу як джерела українознавства.

Теоретичні основи викладання курсу «Методика викладання українознавчих дисциплін у ЗВО». Психолого-педагогічні та соціальні аспекти

підготовки кадрів гуманітарного профілю. Професійно-кваліфікаційна модель вчителя (загальні вимоги до кваліфікації). Професійно-кваліфікаційна характеристика викладача історії та українознавчих дисциплін для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня. Роль українознавства в системі вищої освіти.

Дидактичні основи викладання українознавчих дисциплін. Дидактичні основи викладання українознавчих дисциплін у вищій школі. Особливості викладання українознавчих дисциплін в системі педагогічної освіти. Аналіз концепції українознавства С. Єфремова, С. Павлюка, П. Кононенка, М. Обушного.

Форми організації та методи навчання у вищій школі. Особливості застосування методів, прийомів та засобів навчання у вищій школі. Іноваційні педагогічні технології активізації навчання під час вивчення українознавчих дисциплін у вищій школі.

Застосування інноваційних технологій при викладанні українознавчих дисциплін. Іноваційні педагогічні технології активізації навчання. Нетрадиційні методи та форми проведення занять з українознавчих дисциплін

Навчально-творча діяльність у системі підготовки викладачів українознавчих дисциплін. Розвиток творчого українознавчого мислення на заняттях з українознавчих дисциплін та методики їх викладання. Педагогічний вплив на розвиток творчої особистості майбутнього викладача-українознавця. Дидактичні ігри у системі управління навчально-творчою діяльністю студентів під час вивчення українознавчих дисциплін.

Українознавство у системі освіти. Виховна робота зі студентами. Українознавство в системі вищої освіти України: проблеми, підходи, перспективи. Українознавство як наука, навчальна дисципліна та методологія освітньо-виховного процесу. Філософсько-гуманістичні основи українознавства. Особливості педагогічно-виховної діяльності під час вивчення українознавчих дисциплін. Професійне виховання майбутніх педагогів усіх напрямків викладання на матеріалах українознавчих дисциплін.

Основні проблеми у викладанні дисциплін українознавчого циклу. Вплив українознавчих дисциплін на формування світогляду студентської молоді. Комплексні форми організації навчання студентів у процесі вивчення українознавчих дисциплін. Нетрадиційні види занять з українознавчих дисциплін. Організація проблемного навчання при викладанні українознавчих дисциплін. Поняття «інноваційні технології» та їх роль у викладанні українознавчих дисциплін. Організаційно-правові аспекти планування українознавчої роботи у ЗВО. Вимоги та особливості створення навчально-методичного комплексу українознавчих дисциплін.